

משלי פרק י פסוק ט

(ט) הוֹלֵךְ בְּתוֹם יֵלֵךְ בְּטַח וּמַעֲקֵשׁ דְּרָכָיו יוֹדֵעַ:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק ט

הולך בתום ילך בטח, כי ההולך בערמה שרוצה לעשות לחבירו רעה ומראה בעצמו לחבירו שאוהב אותו, צריך שילך בדרך עקש שלא יודע מזה חבירו. אבל ההולך בתום ואינו חורש רעה על חבירו הוא ילך בטח ואינו מתיירא מפני כל, וכל דרכיו באיתגליא. ומעקש דרכיו יודע – אבל זה החורש רעה בלבו, ובשפתיו מדבר מרמה וטובות, הוא מעקש דרכיו כשהולך לעשות לחבירו הרעה שבלבו מעקש דרכיו בכדי שלא יודע דבר זה לחבירו שהוא עושה לו רעה. אבל ממילא יוודע הדבר לחבירו שהקב"ה מפרסמו:

משלי פרק י פסוק י

קֹרֵץ עֵינַי יִתֵּן עֲצָבָת וְאוֹיֵל שְׁפָתַיִם יִלְבֹּט:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק י

קורץ עיני יתן עצבת – כי דרך המדבר אחד בפה ואחד בלב כאשר מרמה את חבירו הוא מגלה זאת לחבירו הג' שרימה את חבירו. והיינו אם חבירו הג' עומד ג"כ שם כאשר מרמה אותו, אז מרמז בעיניו אליו להראות שרימה אותו. ואם לא היה שם, אז הוא מדבר בדבור ממש שרימה את חבירו ומחשבתו לרעה שיפול בה ע"י עצתו. וזה המרמז בעיניו אם יתגלה לחבירו הדבר שרימז בעיניו הוא מתנצל ואומר שלא לדבר זה רימז בעיניו, אבל מ"מ לכו עצב למה שנתגלה הדבר לחבירו. ופן ישום חבירו הדבר על לבו ויזהר עוד ממנו וזהו קורץ עיני יתן עצבת. ואויל שפתים ילבט – אבל זה שדבר ממש לחבירו הג' שחורש עליו רעה ורימה את חבירו, זה הדבר אם יתגלה לחבירו הוא ילבט בפועל, שיראה חבירו לשלם גמולו אשר זמם עליו, מפני שיודע בבירור שרצונו היה לרעה:

משלי פרק י פסוק יא

מְקוֹר חַיִּים פִּי צְדִיק וּפִי רְשָׁעִים יִכְסֶה חָמָס:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק יא

מקור חיים פי צדיק. שהתורה ומצות הם חיים לעושיהם כמ"ש "כי היא חייך גו'" והצדיק מלמד לאחרים להגות תמיד בתורה ומצות. הרי הפי של הצדיק מקור של החיים. ופי רשעים יכסה חמס – כלומר יכסה את כל העולם בחמס, שמחרף לחבירו, וחבירו אינו יכול לעמוד על עצמו, וחוזר ומחרף אותו. או שמוליך רכילות מאחד לחבירו, הרי פיו ממלא כל העולם בחומס דבריו.

(ומה שאמר צדיק לשון יחיד ורשעים לשון רבים נראה לפי עניות דעתי שהפיו של הצדיק הוא מקור חיים אף שהוא ביחידות כי מזה שלומד הוא יודע דרך חיים ומלמד את עצמו לילך בו, וגם אחרים ילמדו ממנו. אבל הרשע כשהוא ביחידות אי אפשר לכסות העולם בחמס, אך כאשר יתחבר עם חבירו אז מריבין זה עם זה ומחרפין זה את זה או שמוליך דברים מזה לזה לכן אמר ופי רשעים יכסה חמס):

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק יב

שְׁנָאָה תְּעוֹרֵר מְדַנִּים וְעַל כָּל פְּשָׁעִים תִּכְסֶּה אֱהָבָה:

ביאור הגר"א - משלי פרק י פסוק יב

שנאה תעורר מדנים – כי אין דרך האדם להתקוטט מחמת דבר קל ומועט, אך נוטר הוא בלבבו כאשר יזדמן עוד דבר, אז יתעורר השנאה הישנה עד שמתחיל להתקוטט עמו ומזכיר לו הדבר קל.

ועל כל פשעים תכסה אהבה – אבל האוהב באמת את חבירו אז על כל פשעים תכסה האהבה.

והענין כמ"ש למעלה דלא מענשינן אעשה. אבל בעידנא ריתחא מענשינן. והיינו כאשר עובר על לא תעשה ואז מענשינן אלא תעשה ובעת הכעס שמענשינן אלא תעשה אז מענשינן גם אעשה.

וזהו שנאה, בזה שעובר על לא תעשה ומחמת זה הקב"ה שונאו, תעורר מדנים של העשה ומדיינין לו גם אעשה. ועל כל פשעים תכסה אהבה כאשר אוהב את הקב"ה באמת ועושה תשובה מאהבה הוא מכסה על כל פשעיו, כמ"ש "גם ה' העביר חטאתך וגו'":

שמואל ב פרק יב

(א) וַיִּשְׁלַח יְדוּד אֶת נֹתָן אֶל דָּוִד וַיָּבֵא אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ: שְׁנֵי אַנְשִׁים הָיוּ בְּעִיר אַחַת אֶחָד עֹשִׂיר וְאֶחָד רָאשׁ:

(ב) לְעֹשִׂיר הָיָה צֹאן וּבָקָר הַרְבֵּה מְאֹד:

(ג) וַלְרֹשׁ אֵין כָּל כִּי אִם כְּבִשָׁה אַחַת קִטְנָה אֲשֶׁר קָנָה וַיַּחֲיֶיהָ וַתִּגְדֵּל עִמּוֹ וְעַם בְּנָיו יַחְדָּו מִפְתּוֹ תֹאכַל וּמִכֶּסֶד תִּשְׁתֶּה וּבְחִיקוֹ תִשְׁכַּב וַתְּהִי לוֹ כְּבַת:

(ד) וַיָּבֵא הַלֵּךְ לְאִישׁ הָעֹשִׂיר וַיַּחְמַל לְקַחַת מִצֹּאֲנוֹ וּמִבְּקָרוֹ לַעֲשׂוֹת לְאִרְחַ הַבָּא לוֹ וַיִּקַּח אֶת כְּבִשַׁת הָאִישׁ הָרָאשׁ וַיַּעֲשֶׂה לְאִישׁ הַבָּא אֵלָיו:

(ה) וַיַּחַר אֶף דָּוִד בְּאִישׁ מְאֹד וַיֹּאמֶר אֶל נֹתָן חַי יְדוּד כִּי בֵּן מְוֹת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת:

(ו) וְאֶת הַכְּבִשָׁה יִשְׁלַם אַרְבַּעַתַּיִם עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְעַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל:

(ז) וַיֹּאמֶר נֹתָן אֶל דָּוִד אַתָּה הָאִישׁ כֹּה אָמַר יְדוּד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אֲנֹכִי מִשְׁחַתִּיךָ לְמַלְךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְאֲנֹכִי הַצִּלְתִּיךָ מִיַּד שָׂאוּל:

(ח) וְאֶתְנָה לְךָ אֶת בֵּית אֲדֹנֶיךָ וְאֶת נְשֵׁי אֲדֹנֶיךָ בְּחִיקָךְ וְאֶתְנָה לְךָ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְאִם מָעוֹט וְאִסְפָּה לְךָ כְּהֵנָּה וְכֵהֵנָּה:

(ט) מִדּוּעַ בְּזִיתְ אֶת דְּבַר יְדוּד לְעֲשׂוֹת הָרַע בְּעֵינֵינוּ {בְּעֵינֵי} אֶת אֹרֵיָה הַחֲתִי הַפִּית בְּחָרֵב וְאֶת אֲשֶׁתוֹ לְקַחְתָּ לְךָ לְאִשָּׁה וְאֶתוֹ הֲרַגְתָּ בְּחָרֵב בְּנֵי עֲמוֹן:

(י) וְעַתָּה לֹא תִסּוּר חָרֵב מִבֵּיתְךָ עַד עוֹלָם עֵקֶב כִּי בְזַתְנִי וַתִּקַּח אֶת אִשְׁתִּי אֹרֵיָה הַחֲתִי לְהִיּוֹת לְךָ לְאִשָּׁה:

(יא) כֹּה אָמַר יְדוּד הַנְּנִי מְקִים עָלֶיךָ רָעָה מִבֵּיתְךָ וְלִקַּחְתִּי אֶת נְשִׁיךָ לְעֵינֶיךָ וְנִתְתִּי לְרַעֲיָךְ וְשָׁכַב עִם נְשִׁיךָ לְעֵינֵי הַשְּׁמֶשׁ הַזֹּאת:

(יב) כִּי אַתָּה עָשִׂיתָ בְּסִתְּךָ וְאֲנִי אֶעֱשֶׂה אֶת הַדְּבַר הַזֶּה נֶגֶד כָּל יִשְׂרָאֵל וְנֶגֶד הַשְּׁמֶשׁ:

(יג) וַיֹּאמֶר דָּוִד אֵל נָתַן: חֲטָאתִי לַיְדוּד, וַיֹּאמֶר נָתַן אֵל דָּוִד גַּם יְדוּד הָעֵבִיר חֲטָאתְךָ לֹא תָמוּת:

ספר תהילים פרק לב פסוק ה

חֲטָאתִי אֹדִיעֶךָ וְעוֹנֵי לֹא כִסִּיתִי אֲמַרְתִּי אֹדָה עָלַי פֶּשְׁעֵי לַיְדוּד וְאַתָּה נְשִׂאתָ עוֹן חֲטָאתִי סְלָה

רש"י תהילים פרק לב פסוק ה

(ה) חטאתי אודיעך – תמיד ולשון הווה הוא. כי אמרתי טוב שאודה עלי פשעי לה' ועתה כשהודיתי ואמרתי לנתן הנביא חטאתי (שמואל ב' י"ב) נשאת עון חטאתי כענין שנאמר (שם) "גם ה' העביר חטאתך וגו'".

ספר קול אליהו על תהילים פרק לב פסוק ה

(ס' לב) חטאתי אודיעך ועוני לא כסיתי אמרתי אודה עלי פשעי לה' ואתה נשאת עון חטאתי סלה (שם לב. ה), יש לפרש דהנה כאשר בא נתן הנביא אל דוד המלך ע"ה להוכיחו על מעשה דבת שבע, (שמואל ב' יב. יג) ויאמר דוד חטאתי לה' ויאמר נתן אל דוד גם ה' העביר חטאתך לא תמות, ועיין שם בהמסורה שיש פסקא באמצע הפסוק בין תיבת לה' לתיבת ויאמר, ומשמעו כי כאן חסר מקצת דברים מה שהיה דוד רוצה לומר עוד, ובא נתן הנביא לתוך דבריו והפסיק דיבורו,

וכדי להבין מה היו הדיבורים שלא הוציאם מחוץ לשפה צריך לומר שדוד המלך ע"ה חפץ עוד לומר המלות "עויתי פשעתי", כדין של כל המתודים, שצריכים לומר חטאתי עויתי פשעתי, אך היודע תעלומות ובוחר לבכות ידע כי דוד אמר זאת בכל כך התלהבות ובחרטה מוחלטת עד אשר גם המלה האחת, חטאתי, היה די להעביר חטאו, לכן מיד בא נתן הנביא בתוך דיבורו חטאתי לה', ואמר לו גם ה' העביר חטאתך ועוונך מכופר, והענין הזה הודיע לנו דוד המלך ע"ה כאן באמרו, חטאתי אודיעך ר"ל אמרתי חטאתי, ועוני לא כסיתי ר"ל גם עויתי חפצתי לומר, אמרתי אודה עלי פשעי לה' ר"ל

שגם פשעתי חפצתי לומר כדין כל המבקשים סליחה, ואתה נשאת עון חטאתי סלה, ר"ל שסלחת לי מיד אחר הדיבור חטאתי. (באר אברהם על תהלים מבנו ז"ל):

מנחת חינוך מצוה שסד

ומ"ש הנוסח "חטאתי עויתי פשעתי" אף דשם גם כן מיירי בכה"ג מ"מ נ"פ דנוסח הזה שכתב הר"מ לא מיירי בעבר עבירה ושב עליה דממ"נ אם הי' שוגג סגי בחטאת לחוד, ודובר שקרים כו'. ואם מזיד למה יאמר חטאתי? וגם אם הי' פשע יאמר פשע לחוד. ואין סברא כלל אם הי' שוגג יתודה על מזיד וכן אם הי' מזיד יתודה על שוגג. ולומר דמתודה על עבירות דאפשר דנשכחו מאתו – מנלן הא? כאן כתיב "והתודו" היינו אותו החטא! וכ"ה בש"ס דיומא ובר"מ ה' מעה"ק על עולה מתודה עון עולה על חטאת אותו החטא.

אלא מיירי אם עשה באמת הרבה עבירות שגגות וזדונות אף על פי שאין משמע כן בלשונו שכ' "אם עבר על א' מהם כו'." מ"מ עכצ"ל כן דאין סברא כלל להתודות על מה שלא חטא כמ"ש. וכה"ג מתודה על עונות ב"י או על עצמו וב"ב מכל השנה וסברא דיש שגגות וזדונות א"כ ה"נ בהרבה עבירות דמתודה וזהו סברא דמתודה על השגגות תחלה כמבואר בש"ס וכי מאחר דמתודה על הזדונות דצריך לבקש על הקל תחלה. א"כ שפיר מצד הסברא דומה וידוי זה לידוי של כה"ג ע"כ פוסק הר"מ כן אבל באנא דאין זה סברא רק גזה"כ אין לנו בשאר וידוים רק בכה"ג ביוה"כ וד' הר"מ צ"ע. גם מ"ש הוא נכון וברור דאם עושה תשובה על עבירה א' אין סברא לומר חטאתי עויתי פשעתי רק כמו שיודע היאך הי' העבירה כך מתודה עליה.

רמב"ם הלכות תשובה פרק א הלכה א

כיצד מתודין אומר "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי לפניך ועשיתי כך וכך והרי נחמתי ובושתי במעשי ולעולם איני חוזר לדבר זה," וזהו עיקרו של וידוי.

ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה עג

והמצוה הע"ג היא שצונו להתודות על החטאים והעונות שחטאנו לפני האל יתעלה ולאמר אותם עם התשובה. וזה הוא הודוי. וכונתו שיאמר "אנא השם חטאתי עויתי פשעתי ועשיתי כך וכך." ויאריך המאמר ויבקש המחילה בזה הענין לפי צחות לשונו.

לחם משנה הלכות תשובה פרק ב הלכה ח

הוידוי שנהגו בו כל ישראל אבל אנחנו חטאנו כולנו. שם אמר בר המדורי אנא קאימנא קמיה דשמאל והוה יתיב וכי מטא שליחא דציבורא ואמר אבל אנחנו חטאנו (כלנו) קא מיקם אמינא ש"מ עיקר וידוי האי הוא ע"כ. ונראה דלאו דוקא חטאנו לבד אלא חטאנו עוינו פשענו, שזהו עיקר הוידוי וכמו שכתב רבינו למעלה בריש פ' ראשון "חטאתי

עויתי פשעתי לפניך. וגם כאן דאמרינן הכי ומאי דכתב חטאנו ר"ל חטאנו וכו' שהוא חטאנו עוינו פשענו כנ"ל:

פרי חדש על או"ח - סימן תרז

ומ"ש ועיקר הוידוי הוא אבל אנחנו חטאנו וכו' כתב בס' ל"מ דלאו דוקא אלא היינו חטאנו עוינו פשענו לאפוקי שאר פרטי הוידוי:

משנה ברורה סימן תרז

(יב) אבל אנחנו חטאנו - וה"ה שצריך לומר ג"כ עוינו פשענו אלא שנהגו לומר גם שארי דברים כגון מה נאמר לפניך וגו' ואתה יודע רזי עולם ועל חטא:

שער הציון סימן תרז אות יא

דאנחנו חטאנו הוא רק וידוי על השגגות ולא על מזידות ומרד, וכך פסק הפרי חדש. ויש מאחרונים שהעתיקו דעת השל"ה לדינא דגם אשמנו יש לצרף לעיקר וידוי: